

схвалена розпорядженням КМУ від 23.11.2015 р. №1189-р. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1189-2015-%D1%80>.

References

1. Ukraine. The Verkhovna Rada of Ukraine. *On the State border of Ukraine*. N.p., Web. 03 May 2018ю.<<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1777-12>.
2. Lytvyn M. M. “The bases of the Integrated border management [Osnovy intehrovanoho upravlinnia kordonamy]”. Khmelnytskyi: National academy of the State border guard service of Ukraine named after B. Khmelnytskyi, 2011. Print.
3. Ukraine. The Verkhovna Rada of Ukraine. *On the State border guard service of Ukraine*. N.p., Web. 03 May 2018.< <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/661-15>.
4. Ukraine. The Verkhovna Rada of Ukraine. *On the border control*. N.p., Web. Web. 03 May 2018.< <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1710-17>.
5. Ukraine. Ministry of Internal Affairs. *Instruction on realization of analysis of risks in the State border guard service of Ukraine № 1007*. N.p., 11 December, 2017 Web. 15 April 2018.< <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0091-18>.
6. Ukraine. State Border Guard Service of Ukraine. *Regulations on the state border of Ukraine protection, part I border guard detachment (project)*. Khmelnytskyi: National academy of the State border guard service of Ukraine named after B. Khmelnytskyi, 2003. Print.
7. Ukraine. State Border Guard Service of Ukraine. *Strategy of the State border guard service of Ukraine development to 2020 №1189-р*. N.p., 23 December, 2015. Web. 23 April 2018.< <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1189-2015-%D1%80>.

DOI: 10.5281/zenodo.1492089

УДК 351:336.221.26

Нонік В. В., к.ю.н., ЖДТУ, м. Житомир

Nonik V., Vice-Rector for Scientific and Pedagogical Work legal and social issues, Zhytomyr State Technological University, Zhytomyr

АНТИКОРУПЦІЙНА ПОЛІТИКА: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНСЬКИХ РЕАЛІЯХ

ANTICORRUPTION POLICY: PROBLEMS OF REALIZATION IN UKRAINIAN REALITIES

В статті досліджуються проблеми боротьби з корупцією як з найнебезпечнішим різновидом соціальної патології, який вражає систему державного управління. Обґрунтовано, що системна стратегія боротьби з явищем корупції має постійно доповнюватися новими необхідними елементами, такими як прийняття етичних кодексів поведінки посадових осіб, прийняття необхідних нормативних документів на

законодавчому рівні, розробка антикорупційних програм для конкретних регіонів на базі загальнодержавної антикорупційної стратегії, проведення просвітницької роботи по антикорупційній тематиці тощо. Визначено елементне наповнення державного механізму протидії корупції; надано комплекс пропозицій щодо забезпечення ефективної реалізації антикорупційної політики України; доведено, що першочерговими кроками удосконалення антикорупційної політики України є: завершення адаптації законодавства України до вимог ЄС; впровадження комплексу заходів спрямованих на підвищення авторитету державної служби; забезпечення прозорості у діяльності державних органів.

Ключові слова: корупція, протидія корупції, антикорупційна політика, державно служба, державний механізм протидія корупції.

The article deals with the problems of combating corruption as the most dangerous kind of social pathology that affects the system of state administration. It is substantiated that the systematic strategy of combating the phenomenon of corruption should be constantly supplemented with new necessary elements, such as adoption of ethical codes of behavior of officials, adoption of necessary regulatory documents at the legislative level, development of anti-corruption programs for specific regions on the basis of a national anti-corruption strategy, conducting an educational work on anti-corruption subjects, etc. Elemental filling of the state mechanism of counteraction to corruption was determined; a package of proposals was provided to ensure the effective implementation of Ukraine's anti-corruption policy; it is proved that the priority steps to improve the anticorruption policy of Ukraine are: completion of the adaptation of Ukrainian legislation to EU requirements; introduction of a set of measures aimed at increasing the authority of the civil service; ensuring transparency in the activities of state bodies.

Keywords: corruption, counteraction to corruption, anti-corruption policy, state service, state mechanism of counteraction to corruption.

Постановка проблеми. Корупція є найнебезпечнішим різновидом соціальної патології, який вражає систему державного управління. Складність у зменшенні її рівня полягає в тому, що вона реалізується у сфері дії найактивніших чинників, які мотивують поведінку людей, – багатства та влади.

Без перемоги над корупцією як системою суспільних відносин Україна ніколи не зможе забезпечити безпеку своїх громадян, мати високий рівень життя, побудувати ефективну економіку і правову демократичну державу, захистити свій суверенітет, стати конкурентноспроможною серед розвинутих країн світової спільноти.

У корупції як соціальному явищі беруть участь дві сторони – апарат державного управління та громадяни. Спроби одностороннього вирішення проблеми шляхом припинення корупційної поведінки державних посадовців не дають позитивних результатів. Попит на корупційні дії чиновника формується в суспільному середовищі, яке є дуже чутливим до бюрократичних бар'єрів та недосконалості законодавства в процесі вирішення своїх корисливих проблем[12, с. 171]. Зазначені деструктивні процеси обумовлюють необхідність

налаштувати всі державні механізми на протидію корупції, максимально підключивши до даного процесу все українське суспільство.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема подолання корупції а також визначення пріоритетних напрямів удосконалення антикорупційної політики приділяло увагу багато науковців зокрема С. Д. Дубенко [4], С.О. Кохан [5], М.І. Мельник [6], Н.Р. Нижник [4, 7], В.М. Олуйко, С.М. Серьогін [8], І.О. Христин [11] та ін.

Постановка завдання. Отже, метою статті є надання комплексу пропозицій щодо забезпечення ефективної реалізації антикорупційної політики України.

Виклад основного матеріалу. Щоб зменшити загрозу національній безпеці від катастрофічного зростання рівня корупції, необхідна термінова реалізація комплексної та ефективної антикорупційної політики.

Антикорупційна політика – це розробка та постійна реалізація різносторонніх послідовних заходів держави та суспільства у межах прийнятих державою основ Конституційного устрою з метою усунення (мінімізації) причин і умов, що породжують та забезпечують корупцію в різних сферах життєдіяльності. Антикорупційна політика може виражатися в реалізації декількох одноразових конкретних програм або заходів, спрямованих на запобігання корупції, або в реалізації антикорупційної стратегії.

На перший погляд, переваги стратегії антикорупційної політики цілком очевидні, але у стратегії є і свої певні недоліки. Головний з них - істотні фінансові витрати державного бюджету. Проте стабільна протидія корупції у довгостроковій перспективі відшкодовує себе економічно, маючи при цьому моральний та політичний сенс. Другий недолік стратегії антикорупційної політики (особливо у частині , що спрямована на формування антикорупційних умов) полягає в тому, що вона на етапі становлення не має активну громадську підтримку. Так, масовому усвідомленню в будь-якій країні більш зрозуміло «репресивна стратегія». І навпаки, система усунення причин, яка представляє собою затратні заходи, такі як антикорупційну освіту або створення спеціалізованої органу, відповідального за проведення антикорупційної політики, виявляється непривабливою. І все-таки, переваги антикорупційної політики, безсумнівно, великі. По перше, це найбільш ефективна стратегія в тому сенсі, що вона здатна знизити рівень корупції в країні і принести прямий економічний ефект. По-друге, ця політика спрямована на довготривалі результати (ефект є навіть тоді, коли відповідна політика активно не проводиться якийсь певний час).

Що стосується репресивних заходів, то практика свідчить, що вони не завжди дають позитивного ефекту, тільки загострюють ситуацію. Для українських реалій притаманні тенденції коли сума хабаря піднімається автоматично з урахуванням збільшення ризику. Як правило, стратегії по системному усуненню причин і явищ корупції досить стандартні і за час проходження «проб і помилок» стали практично універсальними.

Системна стратегія боротьби з явищем корупції має постійно доповнюватися новими необхідними елементами, такими як прийняття етичних кодексів

поведінки посадових осіб (як на державному рівні , так і на рівні певної організації), прийняття необхідних нормативних документів на законодавчому рівні, розробка антикорупційних програм для конкретних регіонів на базі загальнодержавної антикорупційної стратегії, проведення просвітницької роботи по антикорупційній тематиці тощо.

Корупція в Україні, перетворившись на систему суспільних відносин, несе загрозу національним інтересам країни. Надзвичайно високий рівень корупції у нашій країні призводить до порушення прав власності, упередженості вітчизняної суддівської системи та неефективності законодавчого процесу. Тим часом антикорупційні заходи, що вживаються в нашій країні, є малоефективними. Влада в країні неодноразово і голосно заявляла про необхідність боротьби з корупцією, розроблялися програми і стратегії подолання цього явища, здійснювалися окремі жорсткі кроки в цьому напрямі, але значного позитивного ефекту вони не принесли [9, с. 88].

Науковці зазначають, що в Україні антикорупційна політика підміняється імітацією. В нашій країні кожна нова хвиля антикорупційної риторики будується за схожою схемою, що включає [3, с.13-14]:

- постановку під сумнів (заперечення) результатів та напрацювань попередників у боротьбі з корупцією;
- створення консультаційних органів, відповідальних за розробку антикорупційної політики;
- обговорення та прийняття концепцій і стратегій щодо боротьби з корупцією, іноді, законопроектів, велика частина яких не реалізується;
- проведення показових, кон'юнктурних акцій правоохоронних органів у переслідування корупціонерів, як правило, представників опозиції або чиновників середнього і низового рангу;
- проведення показових і несистемних акцій, спрямованих на реформу правоохоронних органів, зокрема ліквідація ДАІ, реформа Митної служби, однак оскільки політики не бажають відмовлятися від можливості використовувати правоохоронні органи у своїх політичних цілях, реформа останніх не відбувається.

Це пояснюється недостатньою політичною волею керівництва країни, недосконалістю законодавства, відсутністю демократичних традицій і цивілізованої ринкової економіки, слабким рівнем розвитку громадянського суспільства, недоліками в роботі правоохоронних органів, прокуратури і судової системи в напрямі мінімізації корупційних проявів, а також недостатньою ефективністю державного механізму протидії та запобігання корупції, який терміново потребує вдосконалення.

Це свідчить, що антикорупційна боротьба повинна бути не тимчасовою акцією, не заходом одного Указу, а постійною і цілеспрямованою складовою частиною державної політики. До основних принципів боротьби з корупцією належать:

1. Рівність усіх перед законом і судом.

Дотримання і реалізація цього принципу дуже важливі в боротьбі з кору-

пцією. На жаль, нерідкі випадки так званого виборчого застосування законодавства, коли закон для одних працює, для інших – ні. Окремі судді, державні службовці, працівники правоохоронних органів також схильні до корупції.

Гарантією дотримання цього принципу є антикорупційна активність самих громадян – висвітлення корупційних процесів у ЗМІ, у тому числі присутність на судових процесах представників ЗМІ, громадськості; подача звернень до прокуратури та інших правоохоронних органів.

2. Забезпечення чіткої правової регламентації діяльності державних органів, законності і гласності такої діяльності, державного і суспільного контролю за нею. Це забезпечується залученням до антикорупційної діяльності організацій громадянського суспільства, формування правової свідомості і правової культури у сфері дотримання антикорупційного законодавства. Доцільно введення ефективного механізму антикорупційної експертизи нормативних правових актів, створення системи суспільного контролю за витрачанням бюджетних коштів, передачу окремих дозвільних функцій інститутам громадянського суспільства, впровадження заходів щодо максимального скорочення наявного обороту коштів і протидії легалізації коштів, отриманих протизаконним шляхом.

3. Удосконалення структури державного апарату, кадрової роботи і процедури вирішення питань, які зачіпають законні інтереси фізичних і юридичних осіб. Здійснення чіткої правової регламентації форм і механізмів взаємодії державних органів і суб'єктів підприємництва, а також процедур, які сприяють прозорості ухвалення судових рішень і своєчасності їх виконання.

Перераховані принципи повинні визнавати й забезпечувати:

- допустимість обмеження прав і свобод посадових та інших осіб, уповноважених на виконання державних функцій, а також осіб, прирівняних до них;
- відновлення порушених прав і законних інтересів фізичних і юридичних осіб, ліквідацію і попередження шкідливих наслідків корупційних правопорушень;
- особисту безпеку громадян, які допомагають у боротьбі з корупційними правопорушеннями;
- неприпустимість делегування повноважень на державне регулювання підприємницької діяльності фізичним і юридичним особам, що здійснюють таку діяльність, а також на контроль за нею.

Природно очікувати, що реалізація антикорупційної політики може зустріти опір на різних рівнях адміністративної ієрархії. Це обумовлює необхідність спрямовувати зусилля на покращення вітчизняних антикорупційних законів та інституційної системи, а також враховувати необхідність популяризації антикорупційних практик у приватному секторі та підвищувати рівень довіри до дій влади з боку суспільства [1, с. 120].

Державна антикорупційна політика повинна реалізовуватися за такою схемою: сильна політична воля втілюється в стратегію антикорупційної протидії, прагматизм і швидкість, що обов'язково має привести до швидкого досягнення результатів, які, у свою чергу, сприятимуть зміцненню політичної волі щодо подальшої протидії корупції (рис. 1).

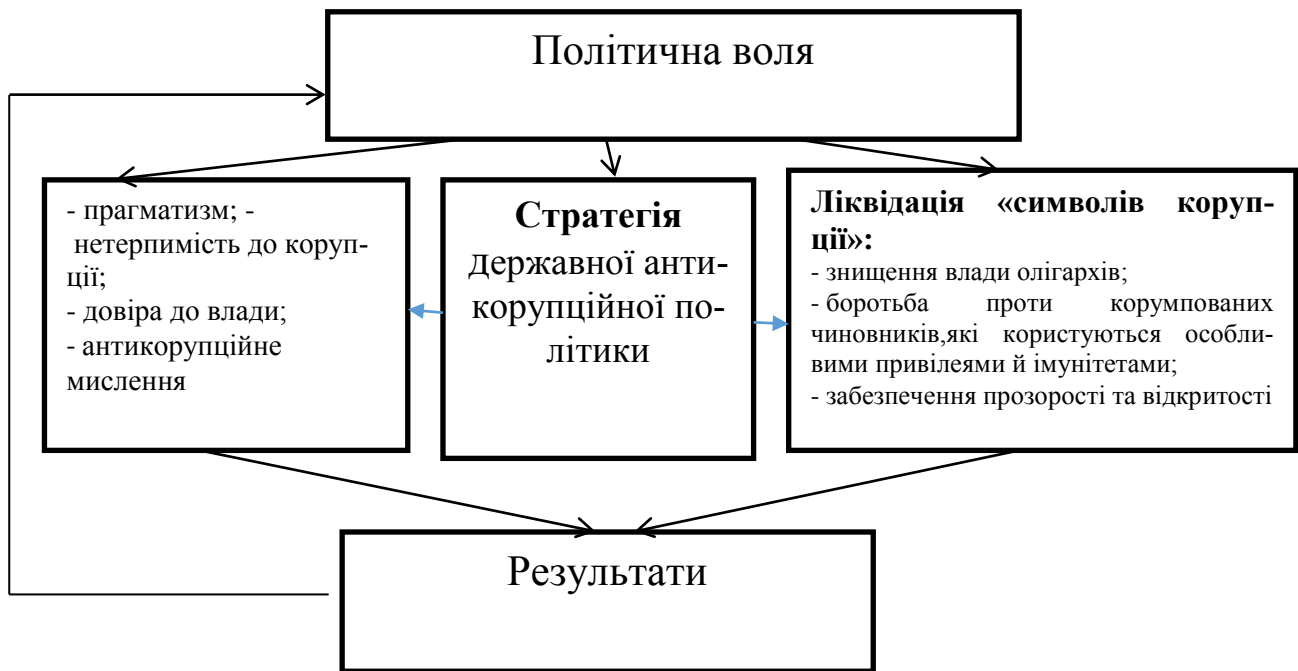

Рис. 1. Схема реалізації державної антикорупційної політики

Корумпована держава не може бути ні демократичною, ні правовою, ні соціальною. Дискредитуючи право як основний інструмент регулювання життя держави і суспільства, корупція руйнує їх законодавчі та демократичні інститути. Особливо негативно вона впливає на ефективність діяльності судової та правоохоронної систем. Усунути зазначені руйнівні процеси може лише ефективний державний механізм запобігання і протидії цьому явищу.

Його структуру відображено на рис. 3.

Для досягнення позитивного результату в цьому напрямі необхідне дотримання таких умов [12]:

- 1) чітко виражене прагнення політичного керівництва країни боротися з будь-якими проявами корупції;
- 2) безумовне виконання вимог антикорупційного законодавства
- 3) приділення основної уваги профілактиці корупції, спрямованої на радикальне викорінення умов, що її породжують;
- 4) перетворення корупції на сферу підвищеного ризику і низької рентабельності, створення і впровадження в дію некорупційних схем взаємодії громадян із державними інститутами;
- 5) зменшення регуляторного тиску держави на бізнес;

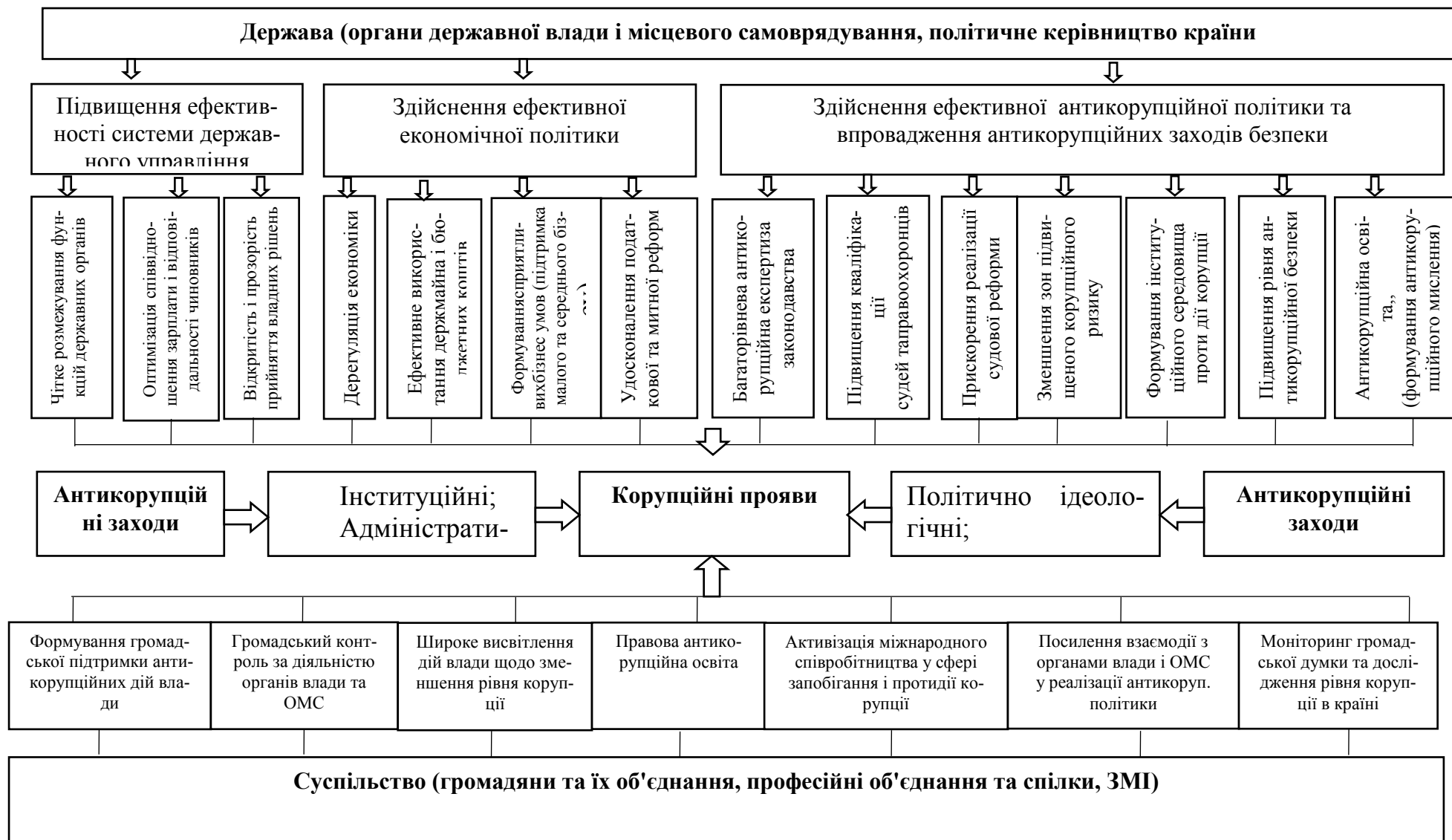

Рис. 3. Система державного механізму запобігання та протидії корупції

б) забезпечення правових умов для інформаційної прозорості та відкритості діяльності влади, встановлення громадського контролю за нею;

7) налагодження партнерських відносин між владою і громадянським суспільством у сфері мінімізації корупційних проявів.

Реалізація такого державно-управлінського механізму має стати загальнонаціональною справою. Також ефективність протидії корупції залежить від створення єдиної і комплексної системи уповноважених суб'єктів, покликаних забезпечити виявлення, досудове розслідування і запобігання корупційним правопорушенням.

Слід зауважити, що саме спеціалізованими суб'єктами в боротьбі проти корупції в Україні, які на сьогодні діють, є три органи, це НАБУ, САП та НАЗК. Крім цього, існує ще один «антикорупційний орган» – *Державне бюро розслідувань* (ДБР), який по суті вже створено, але він ще не функціонує. Більш того, існують й інші поліфункціональні органи, такі як Національна поліція, Служба безпеки України (СБУ), органи прокуратури, які охоплюють велике коло правовідносин, не обмежуючись лише антикорупційними заходами. (рис. 2).

Рис. 2. Спеціалізовані антикорупційні органи

Національне антикорупційне бюро України – це правоохоронний орган України, який має широкі повноваження у сфері попередження, виявлення, припинення та розкриття корупційних злочинів, вчинених вищими посадовими особами, а також запобігання вчиненню нових.

Національне антикорупційне бюро України було створено на підставі прийняття Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 року. Під час його проходження у Верховній раді України, як законопроекту, він називався Проект Закону України «Про систему спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції». Даний Закон набув чинності 25 січня 2015 року. Такий досвід є новим для нашої країни. Подібні структури існують у США, Польщі, Франції, Сінгапурі, Ізраїлі, Індії. Завданням Національного антикорупційного бюро України (НАБУ) є протидія кримінальним корупційним правопорушенням, вчиненими вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і становлять загрозу національній безпеці.

Іншим кроком у інституціоналізації механізму протидії корупційним діям було створення Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК), центрального органу виконавчої влади України зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику.

Національне агентство з питань запобігання корупції відіграє роль спеціалізованого превентивного антикорупційного органу. Такий підхід дозволить забезпечити виконання рекомендації I Групи держав проти корупції (GRECO), наданої за результатами Спільних Першого та Другого раундів оцінювання, а також відповідних рекомендацій експертів Європейської Комісії в рамках реалізації Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України. Цей крок можна розглядати як імплементацію в національне законодавство положень статті 6 Конвенції ООН проти корупції щодо забезпечення створення та функціонування органу з питань антикорупційної політики [2]. Але нажаліть наявність антикорупційних органів не є панацеєю від вчинення корупційних діянь чиновниками. Простежується пряма залежність між економічним рівнем розвитку країни та рівнем корупції в ній. Чим вище такий рівень тим менший рівень корупції. У діяльності зазначених органів на перше місце має стати попередження корупційних проявів [10, с. 242]. До того ж, не слід забувати про важливість взаємодії як безпосередньо із суспільством так і з іншими органами влади. Крім того зважаючи на позитивний досвід зарубіжних країн є сенс створити ефективну систему нагляду за діяльністю представників державної влади важливу роль у якій має відігравати просвітницькі заходи, що формують нетерпимість до корупції та «громадянську пильність».

Висновки. На основі вищесказаного можна зробити наступні висновки. Масштаби корупції в Україні зменшуватимуться лише тоді, коли і влада, і суспільство стануть боротися не лише з наслідками цього явища, але і з його

причинами. На цьому шляху необхідно подолати опір корумпованих чиновників. Однак рушійною силою має бути чітке усвідомлення того, що чесних людей набагато більше, ніж корупціонерів. Лише об'єднавши зусилля влади і суспільства, Україна зможе досягти значних результатів у подоланні корупції.

На нашу думку, першочерговими кроками удосконалення антикорупційної політики України є:

- 1) завершення адаптації законодавства України до вимог ЄС;
- 2) впровадження комплексу заходів спрямованих на підвищення авторитету державної служби;
- 3) забезпечення прозорості у діяльності державних органів (враховуючи низький рівень довіри громадянського суспільства до влади слід забезпечити прозорість у діяльності державних органів та органів на які державою покладено здійснення антикорупційної політики, а також сприяти громадським організаціям у доступі до інформації та можливості широкого обговорення якості державного управління на всіх рівнях влади).

Список використаних джерел:

1. Береза О. Д. Становлення та особливості інституційної основи антикорупційної політики України / О. Д. Береза // Наук. зап. Ін-ту законодавства Верхов. Ради України, 2014. – № 4. – С. 116–122.
2. Брус Т. М. Проблеми реалізації антикорупційної політики в Україні [Електронний ресурс] / Т. М. Брус, В. Г. Ковальов // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2016. – № 3.– Режим доступу: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=954>.
3. Волошина А. В. Корупція – виклики для України: за матеріалами шостого «Київського Діалогу» 28 – 30 жовтня 2010 року Корупція в політиці, економіці та управлінні – стратегії громадського суспільства та світової спільноти щодо її подолання / А.В. Волошина. – Кіровоград 2011. – 79 с.
4. Державне управління в Україні: організаційно-правові засади : навч. посіб. / Н. Р. Нижник, С. Д. Дубенко, В. І. Мельниченко та ін. ; за заг. ред. проф. Н. Р. Нижник. – Київ : Вид-во УАДУ, 2002. – 164 с.
5. Кохан С. О. Забезпечення відповідальності та запобігання корупції у державній кадровій політиці / С. О. Кохан // Державне управління: теорія і практика. – 2007. – № 1. – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/dutp/2007-1/txts/07ksodkp.htm>.
6. Мельник М. І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії) : монографія / М. І. Мельник. – Київ : Юрид. думка, 2004. – 400 с.
7. Нижник Н. Р. Теоретичні аспекти державного управління : монографія / Н. Р. Нижник, С. П. Мосов. – Чернівці : Технодрук, 2011. – 248 с.
8. Серьогін С. С. Соціальна сутність корупції в органах державної влади / С. С. Серьогін // Державне управління та місцеве самоврядування: зб. наук. пр.– Д. : ДРІДУ НАДУ, 2009. – Вип. 3(3). – С. 202–207.
9. Соловійов В. М. Моніторинг законодавства як метод забезпечення державного контролю за якістю законів / В. М. Соловійов // Теорія та практика державної

служби : матеріали наук.-практ. конф. (Дніпропетровськ, 18 – 19 верес. 2009 р.) / за заг. ред. С. М. Серьогіна та В. В. Ченцова. – Дніпропетровськ : АМСУ, ДРІДУ НАДУ, 2009. – С. 87–89.

10. Солонар А. В. Напрямки удосконалення законодавства у сфері запобігання і протидії корупції в органах державної влади / А.В. Солонар, І. І. Зимогляд // Форум права. – 2016. – № 3. – С. 240–244.

11. Христич І. О. Дослідження корупції в приватній сфері України / І. О. Христич // Національний вісник Херсонського національного університету. – 2017. – Вип. 6. – Том 3. – С 84–87.

12. Яковенко Г. Б. Вимірювання рівня корупції: можливості сучасного етапу / Г. Б. Яковенко // Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. праць Одеського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України – 2010. – Вип. 4 (44). – С. 169–174.

References:

1. Bereza, O. D. "Formation and features of the institutional basis of Ukraine's anticorruption policy". *Naukovi zapyski Instytutu zakonodavstva Verkhovnoj Rady Ukrainy* 4 (2014): 116–122. Print.

2. Brus, T. M. and Kovalov, V. G. "Problems of implementing anticorruption policy in Ukraine". *Dergavne upravlinnya: udoskonalennya ta rozvytok* 3 (2016). Web. 19 Oct. 2018. <<http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=954>>.

3. Voloshyna, A. V. *Corruption is a challenge of Ukraine*. Kirovograd, 2011. Print.

4. Nignik, N. R., Dubenko, S. D. and Melnichenko, V. I. *Public administration in Ukraine: organizational and legal principles*. Kyiv:UADU, 2002. Print.

5. Kohan, S. O. "Ensuring responsibility and preventing corruption in the state cadre policy". *Dergavne upravlinnya: teoriya ta praktyka* 1 (2007). Web. 19 Oct. 2018. <<http://www.nbu.gov.ua/e-journals/dutp/2007-1/txts/07ksodkp.htm>>.

6. Melnyk, M. I. *Corruption is the corrosion of power (social nature, trends and consequences, measures of counteraction)*. Kyiv: Yurydychna dumka, 2004. Print.

7. Nignik, N. R. And Mosov, S. P. *Theoretical aspects of public administration*. Chernivtsi: Tehnodruk, 2011. Print.

8. Serogin, S. S. "The social nature of corruption in public authorities". *Dergavne upravlinnya ta mistseve samovryaduvannya* 3 (3) (2009): 202-207. Print.

9. Solovyov, V. M. "Monitoring of legislation as a method of ensuring state control over the quality of laws". *Teoriya ta praktyka dergavnoj slugby* (2009): 87–89. Print.

10. Solonar, A. V. and Zymoglyad, I. I. "Directions of improvement of legislation in the field of prevention and counteraction of corruption in state authorities". *Forum prava* 3 (2016) : 240-244. Print.

11. Khrystich, I. O. "Investigation of corruption in the private sphere of Ukraine". *Natsionalnyj visnik Khersonskogo natsionalnogo universytetu* 6 (3) (2017): 84-87. Print.

12. Yakovenko, G. B. "Measuring of the level of corruption: the possibilities of the modern stage". *Aktualni problem dergavnogo upravlinnya* 4 (44) (2010): 169-174. Print.